

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 441.018

*Бані-насер Фаді
аспірант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СУТНІСТЬ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ООН ЩОДО ЙОГО МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

Останні десятиріччя ХХ та початок ХХІ століття стали етапом істотних змін як у сфері глобальних міжнародно-правових відносин, так і в розвитку політичної, соціальної і економічної ситуації в багатьох державах світу. Найвагоміше значення для сучасної політичної та економічної стабільності світу зберігає регіон Близького Сходу, який вже десятки років переживає перманентний політичний конфлікт, що періодично переростає у збройні дії і постійно характеризується проявами насильства. Протистояння держави Ізраїль з оточуючими її арабськими державами та палестинським рухом опору залишається постійним дестабілізуючим чинником для сучасної міжнародно-правової системи.

Палестино-ізраїльський конфлікт, безперечно, має глобальний вимір та міжнародне значення з огляду на вкрай важливе геополітичне розташування Близького Сходу та його більш, ніж вагомий вплив на постачання енергоносіїв, які живлять найрозвинутіші економіки європейських та інших держав світу. Цей регіональний конфлікт упродовж багатьох десятиліть залишається однією з найбільш вибухонебезпечних серед близькосхідних «гарячих точок», ескалація подій навколо якої може в будь-який момент призвести до нової регіональної війни, а також істотно вплинути на систему міжнародно-правових відносин у цілому [1, с. 165].

Наразі дана проблема лежить у площині відносин між державами Палестина та Ізраїль, які хоча й стали на шлях мирного її врегулювання, проте ще далекі від остаточного розв'язання існуючих між ними протиріч, особливо в контексті різних аспектів їхньої безпеки.

Як слушно відзначається у міжнародно-правовій науці, лише за останні роки на палестинських територіях Ізраїлем було проведено дві широкомасштабні військові операції: «Хмарний стовп» (листопад 2012р.) і «Рубіж оборони» (липень 2014р.), а конфлікт на Храмовій горі в Єрусалимі (листопад 2014 р.) ледь не став причиною нової хвилі

збройного повстання палестинців проти ізраїльської окупації (інтифади) [4, с. 2].

Безумовно, все це негативно впливає на мирний процес у Палестині, гальмує його, загрожуючи безпеці на всьому Близькому Сході [4, с. 3].

Таким чином, актуальність обраної проблематики полягає в тому, що дослідження проблем регіональної безпеки в контексті палестино-ізраїльського протистояння дає змогу зосередити увагу на процесі мирного врегулювання цього давнього конфлікту.

Серед юристів-міжнародників, які досліджують питання мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту, слід назвати В.Ф. Антипенко, В.Г. Буткевич, О.О. Грінченко, М.М. Гнатівський, В.Н. Денисов, О.В. Задорожній, В.М. Репецький, В.С. Ржевська, О.О. Мережка, Ю.І. Нипорко, Л.Д. Тимченко, Г.І. Тункін, Ю.С. Шемшученко та інші.

Крім того, в Україні цим питанням приділяють увагу й зарубіжні вчені, такі як Саїд Абуфара, Абдель Насер, Шаукат Нубані, Марака Рамі, Аудех Аїрдж, Мустафа Мохд Мохд, Ель-Кафарна Мухаммед, Осама М.Ю. Апар та багато інших.

Разом із тим, залишається низка питань, що потребують вирішення, зокрема таких, як вивчення міжнародно-правових механізмів ООН у контексті мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту на сучасному етапі, а також характеристика міжнародно-правових засобів зміцнення воєнно-політичної та економічної безпеки Палестинської автономії у взаємовідносинах із державою Ізраїль.

Метою статті є здійснення комплексного правового аналізу системи міжнародно-правових механізмів ООН щодо мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту.

Як відомо, в основі конфронтації між державою Ізраїль та Палестинською державою є перешкоди на шляху реалізації палестинським народом свого законного права на самовизначення. Держава Палестина й досі не визнана Ізраїлем, незважаючи на те, що останній погодився з Резолюцією Ради

Безпеки ООН (далі – РБООН) № 1 515 від 19 листопада 2003 року, якою була прийнята «Дорожня карта» поетапного створення Палестинської держави [4, с. 3].

Найскладнішою та, водночас, найважливішою проблемою розв’язання палестино-ізраїльського вузла протиріч є територіальна. Територіальне питання, як і, власне, створення Палестинської держави, мало бути вирішене ще в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН) № 181 (II) від 29 листопада 1947 року, яка передбачала створення на підмандатній території Палестини двох держав: арабської та єврейської.

Як відомо, дана резолюція ГА ООН й дотепер не виконана стосовно арабського народу Палестини, створюючи для всього міжнародного співтовариства комплекс складних політико-правових проблем.

Слід зазначити, що територіальна проблема значно ускладнилася після того, як у 1967 році Ізраїль окупував палестинські землі, які перед цим були зайняті Єгиптом (Сектор Гази) та Трансйорданією (Західний берег річки Йордан) [4, с. 12].

Наразі території, визначені в рамках Палестинської автономії, складаються з двох частин: Західного берега річки Йордан, включаючи Східний Єрусалим та Сектора Гази, і зв’язок між цими частинами Палестини перебуває під повним контролем Ізраїлю, що, своєю чергою, унеможливує нормальне функціонування Палестинської держави як у політичній, економічній, так й у воєнній сферах [4, с. 12–13].

Не дивлячись на те, що у 2005 році збройні сили Ізраїлю вийшли з Сектору Гази, проте вони продовжують перебувати на території Західного берега річки Йордан. Крім того, як відомо, держава Ізраїль проводить політику поділу територій на Західному березі на окремі анклави, з’єднані транспортними шляхами, які контролюються ним.

Натомість, РБ ООН у своїх чисельних резолюціях щодо питання розв’язання цього конфлікту неодноразово наголошувала на принципі недопущення набуття будь-яких територій силою. Наприклад, резолюції РБ ООН № 242 від 22 листопада 1967 року, № 338 від 22 жовтня 1973 року, № 446 від 22 березня 1979 року, № 478 від 20 серпня 1980 року, № 1397 від 12 березня 2002 року, № 1515 від 19 листопада 2003 року і № 1850 від 16 грудня 2008 року та ін.

Варто відзначити, що в умовах мінливого міжнародного становища істотно активізується роль ООН у процесі мирного Близькосхідного врегулювання та встановлення порушеного миру. Нові погляди та пропозиції ООН щодо вирішення палестино-ізраїльського конфлікту засновані на принципових позиціях ООН, які вже утвердились та побудовані, насамперед, на дотриманні загаль-

новизнаних норм міжнародного права, а також на всеосяжній і збалансованій Концепції ООН із Близькосхідного врегулювання [9, с. 11–15].

Основними положеннями цієї концепції є:

1) відхід Ізраїлю з окупованих з 1967 року арабських територій, включаючи Єрусалим, землі Палестини, Голанські висоти і південну частину Лівану;

2) гарантування заходів забезпечення безпеки всіх держав регіону в межах міжнародно-визнаних кордонів;

3) вирішення проблеми палестинських біженців відповідно до резолюції 194 (III) ГА ООН від 11 грудня 1948 року [5] і наступними резолюціями з даного питання;

4) ліквідація ізраїльських поселень на окупованих територіях;

5) гарантування свободи доступу арабів до Святих місць.

Основні аспекти цієї концепції були ще раз підтвержені у Резолюції ГА ООН 50/21 від 4 грудня 1995 року, що стосується становища на Близькому Сході [8].

Так, у прийнятій 29 листопада 1947 року ГА ООН Резолюції № 181 (II) намічались шляхи вирішення палестинської проблеми, зокрема, створення двох незалежних держав – арабської і єврейської [7, с. 5–29].

11 грудня 1948 року ГА ООН схвалила резолюцію № 194 (III) про палестинських біженців, в якій увага приділялась двом основним питанням: 1) констатувалося існування великої групи людей, що живуть у вигнанні і 2) визнавалося їх право на повернення до рідних домівок [3, с. 58].

У цілому, важливо зазначити, що в результаті воєнних дій та подальшої окупації виникла проблема палестинських біженців. Так, на сьогодні налічується близько 5 млн. палестинських біженців. З них на території Сирії – 0,5 млн., Йорданії – 1,5 млн., Лівану – 400 тис.) [4, с. 15].

Незважаючи на чітку й однозначну позицію, яку займає міжнародне співтовариство в питанні повернення палестинських біженців, Ізраїль перешкоджає поверненню цих біженців на батьківщину – в Палестину. Вбачається, що нерозв’язання проблеми палестинських біженців грубо порушує основоположні права і свободи людини та, безперечно, призводить до зростання напруженості в Близькосхідному регіоні.

Заборона палестинським біженцям повернутися на батьківщину суперечить Конвенції про статус біженців 1951 року, а також Резолюції ГА ООН № 194 (III) 1948 року, в якій Асамблея закликає Ізраїль дозволити повернутися до Палестини тим біженцям, які цього бажають, і компенсувати втрати тим, які не бажають повертатися.

Значення резолюцій № 181 (II) та № 194 (III) для правового статусу Палестинської держави і

народу підкреслюється й тим, що виконання передбачених у них заходів містилось у преамбулі резолюції щодо прийому Ізраїлю в члени ООН, як необхідна передумова такого прийому [6, с. 240–246].

Таким чином, наразі можна виокремити декілька постійних конфліктогенних факторів палестино-ізраїльського протистояння: це, по-перше, питання статусу Єрусалиму, по-друге, проблема палестинських біженців та, по-третє, проблема будівництва ізраїльських поселень на окупованих ним територіях.

Міжнародне співтовариство в особі ООН поступово визнало міжнародну правосуб'єктність арабського народу Палестини. Відповідно до Резолюції ГА ООН від 14 жовтня 1974 року Організація визволення Палестини (далі – ОВП) отримала право брати постійну участь в обговоренні всіх питань, що стосуються Палестини. Крім того, ГА ООН у своїх резолюціях підтвердила право арабського народу Палестини на самовизначення без зовнішнього втручання [4, с. 13–16].

У 1988 році представницький орган ОВП – Палестинська національна рада (далі – ПНР), яка проголосила створення держави Палестина у вигнанні, що поклато початок визнанню її також окремими державами та міжнародним співтовариством у цілому.

Як відомо, уряд Ізраїлю та ОВП 09 вересня 1993 року прийняли рішення про обопільне визнання, що стало рубіжним етапом розв'язання палестинської проблеми. Крім того, ще одним вкрай важливим кроком на шляху до визнання держави Палестина стала її ініціатива щодо набуття членства в ООН.

У вересні 2011 року Палестинська автономія, створена на основі угод «Осло I» та «Осло II», укладених між ОВП та Ізраїлем, звернулася до РБ ООН про визнання держави Палестина членом ООН, однак з огляду на позицію США це питання в Раді не було поставлено на голосування, а винесено на розгляд ГА ООН [4, с. 13–16].

А вже 29 листопада 2012 року переважною більшістю держав-членів ООН («за» – 138, «проти» – 9, «утрималися» – 41) ГА ООН схвалила Резолюцію А/67/L.28, в якій постановила надати державі Палестина статус держави – спостерігача при ООН [4, с. 13–16].

Важливе значення в процесі мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту має Консультативний висновок Міжнародного Суду ООН (далі – МС ООН) «Про незаконне будівництво Ізраїлем стіни на окупованих палестинських територіях» [2], надане на запит ГА ООН ES-10/14 від 08 грудня 2003 року, що було прийняте на її 10-й надзвичайній спеціальній сесії.

Як відомо, 09 липня 2004 року МС ООН представив свій висновок на питання стосовно право-

вих наслідків будівництва стіни на окупованій палестинській території, в якому, зокрема, йдеться про те, що будівництво «розмежувальної стіни» та пов'язаний з нею режим суперечать міжнародному праву, і є порушенням Ізраїлем його численних зобов'язань відповідно до міжнародного права та угод у сфері прав людини.

Крім того, МС ООН дійшов висновку, що Ізраїль має зупинити подальше будівництво стіни та демонтувати готові ділянки конструкції, а також зобов'язаний відшкодувати шкоду, яка завдана протиправними діями. Також МС ООН зазначив, що Ізраїль зобов'язаний повернути землю, захоплену у будь-якої людини та використану при побудові стіни.

У Консультативному висновок також міститься зобов'язання Ізраїлю дотримуватися міжнародних зобов'язань, порушених у процесі будівництва стіни», також поважати законне право палестинського народу на самовизначення. Зокрема, на Ізраїль покладено обов'язок забезпечення свободи доступу до святих місць, що перебувають під його контролем. Крім того, Ізраїль зобов'язаний припинити порушення міжнародних зобов'язань, у тому числі відповідних положень IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року, що впливають із будівництва стіни на окупованій палестинській території.

Проте, на нашу думку, важливим положенням у цьому Висновок є визнання порушення Ізраїлем зобов'язань erga omnes при будівництві стіни, наслідком чого є те, що всі держави зобов'язані не визнавати незаконні наслідки, що виникли в результаті будівництва цієї стіни.

МС ООН також визнав, що деякі наслідки й для ООН, зокрема для ГА ООН та РБ ООН, можуть вплинути на прийняття ними рішень, спрямованих на виправлення незаконного становища, що виникло в результаті будівництва стіни.

Таким чином, з аналізу Консультативного висновку МС ООН випливає, що РБ ООН має право вжити відповідних заходів у цьому напрямі, спираючись на те, що у цьому Висновок підтверджено основні цілі ООН у сфері миру і безпеки шляхом мирного врегулювання спорів, а також нагальну необхідність для ООН подвоїти свої зусилля з урегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту, який все ще становить загрозу для міжнародного миру і безпеки... [2].

Проте, як відомо, Ізраїль відмовляється виконати вимоги до нього, визначені у Консультативному висновок МС, посилаючись на його консультативний характер.

Видається, що цей аргумент не можна сприйняти, оскільки даний Висновок безпосередньо пов'язується із мирним розв'язанням ізраїльсько-палестинської проблеми як такої та роллю РБ ООН та ГА ООН у цьому процесі.

Таким чином, на підставі аналізу ролі та значення ООН у процесі мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту та визначення сутності самого конфлікту можна дійти таких висновків.

По-перше, найважливішою проблемою розв'язання палестино-ізраїльського вузла протиріч є територіальна. Територіальне питання, як й створення Палестинської держави, мало бути вирішене ще в Резолюції Генеральної Асамблеї ООН (далі – ГА ООН) № 181 (II) від 29 листопада 1947 року, яка передбачала створення на підмандатній території Палестини двох держав: арабської та єврейської. На жаль, дана резолюція ГА ООН й дотепер не виконана стосовно арабського народу Палестини, створюючи для всього міжнародного співтовариства комплекс складних політико-правових проблем.

По-друге, аналізуючи роль ООН у відновленні порушеного правопорядку в Близькосхідному регіоні, треба відзначити, що головною заслугою Організації стало створення нею міжнародно-правової бази врегулювання конфлікту на основі низки її документів, головними з яких є резолюції 181 (II), 194 (III) ГА ООН і Резолюція 242 РБ ООН, а також створені під егідою ООН спеціальні комісії та комітети з близькосхідного врегулювання у своїх документах неодноразово підкреслювали застосовність Гаазьких угод 1907 року і Четвертої Женевської конвенції 1949 р. щодо захисту цивільного населення від незаконних дій Ізраїлю на окупованих територіях і існуючу міжнародно-правову відповідальність Ізраїлю за вчинені ним протиправні дії.

По-третє, вбачається, що питання кордонів Палестинської держави має вирішуватися на основі принципу *uti possidetis* та резолюцій РБ ООН № 1397 2002 року, № 1515 2003 року, № 1850 2008 року, у яких РБ ООН закликає вирішувати конфлікт на основі принципу створення двох держав, які проживають в умовах миру та безпеки.

На жаль, слід констатувати, що міжнародне співтовариство, в основному, зберігає мовчання й дотепер не вживає жодних ефективних заходів для забезпечення захисту цивільного населення на окупованій палестинській території.

Вбачається, що міжнародному співтовариству, насамперед, державам-учасникам Женевських конвенцій 1949 р., слід ініціювати в національних судах із застосуванням універсальної юрисдикції проведення розслідувань у кримінальних справах, по яких є достатньо доказів щодо вчинення серйозних порушень положень Женевських конвенцій 1949 року. Якщо результати розслідування того вимагають, то особи, які їх вчинили, повинні бути заарештовані й притягнуті до відповідальності відповідно до загальновизнаних стандартів правосуддя. Захист цивільного населення вимагає дотримання норм міжнародного права та притягнення до відповідальності винних у їх порушенні. Якщо

міжнародне співтовариство не дотримується своїх власних правових стандартів, то загроза міжнародній законності і правопорядку стає цілком очевидною з її потенційно далекосяжними наслідками.

Отже, слід констатувати, що наразі міжнародне співтовариство так і не досягло істотних результатів у процесі мирного врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту, а вироблені міжнародно-правові норми для врегулювання конфлікту не призвели до його розв'язання й дотепер. Видається, що мирне врегулювання даного конфлікту можливе тільки під час прямих переговорів сторін конфлікту без участі посередників.

Література

1. Захарченко А.Н. Арабсько-ізраїльський конфлікт: проблеми врегулювання на сучасному етапі: зб. статей / А.М. Захарченко. – Одеса: Феїкс, 2009. – 240 с.
2. Консультативное заключение Международного Суда ООН относительно правовых последствий строительства стены на оккупированной палестинской территории от 13.07.2004. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.icj-cij.org/homepage/ru/advisory/advisory_2004-07-09.pdf.
3. ООН. История и истоки проблемы Палестины. Ч. II (1947–1977 г. г.). – Нью-Йорк, 1979.
4. Осама М.Ю. Араб. Міжнародно-правові аспекти забезпечення безпеки держави Палестина / Автореферат дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 – міжнародне право / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ, 2015. – 23 с.
5. Палестина. Доклад посредника ООН в Палестине о достигнутых результатах. Резолюция ГА ООН A/RES/194 (III) от 11.12.1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/3/docs/3res.shtml>.
6. Палестинская национальная хартия (на араб. языке). – Фаластин Ас-Саура, 1982.
7. Палестинская проблема. Документы ООН и международных организаций и конференций. – М., 1984. – С. 5–29.
8. Резолюция ГА ООН A/RES/50/21 «Ближневосточный мирный процесс» от 11.12.1948 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/ru/ga/50/docs/50res.shtml>.
9. Хазиме Мухамед Атала. Новый международный правопорядок и региональные конфликты на Ближнем Востоке / Автореферат дис. канд. юрид. наук: 12.00.10 – Международное право. – М., 1997. – 21 с.

Анотація

Бані-насер Фаді. Сутність палестино-ізраїльського конфлікту та міжнародно-правові механізми ООН щодо його мирного врегулювання. – Стаття.

У статті досліджуються роль ООН на новітньому етапі визнання міжнародним співтовариством держави Палестина, дається характеристика територіальних проблем держави Палестина у світлі теорії і практики міжнародного права, а також аналізуються Консультативний висновок Міжнародного Суду ООН про незаконне будівництво Ізраїлем стіни на окупованих палестинських територіях.

Ключові слова: палестино-ізраїльський конфлікт, Організація визволення Палестини, міжнародно-правові механізми мирного врегулювання, ООН, Міжнародний Суд ООН та інші.

Аннотация

Бани-насер Фади. Сущность палестино-израильского конфликта и международно-правовые механизмы ООН по его мирному урегулированию. – Статья.

В статье исследуются роль ООН на современном этапе признания международным сообществом государства Палестина, дается характеристика территориальных проблем Палестины в аспекте теории и практики международного права, а также анализируется Консультативный вывод Международного Суда ООН о незаконном строительстве Израилем стены на оккупированных палестинских территориях.

Ключевые слова: палестино-израильский конфликт, Организация освобождения Палестины, международно-правовые механизмы мирного урегулирования, ООН, Международный Суд ООН и др.

Summary

Shadi Nasser Bani. The essence of Israeli-Palestinian conflict and international legal mechanisms of United Nations for its peaceful settlement. – Article.

The article examines role of UN in latest stage of recognizing by international community State of Palestine, describes territorial problems of State of Palestine in light of theory and practice of international law and examines advisory opinion of International Court of Justice on illegal construction of wall by Israel in occupied Palestinian territories.

Key words: Palestinian-Israeli conflict, Palestinian Liberation Organization, international legal mechanisms for peaceful settlement of disputes, the UN, International Court of Justice and others.